

УДК 711.3:728.61

Асистент **Черевко Н. В.**Кафедра архітектури та планування сільських поселень
Львівський національний аграрний університет

АНАЛІЗ ПРООБРАЗІВ БАГАТОКВАРТИРНОГО ЖИТЛА В УКРАЇНСЬКОМУ СЕЛІ

Анотація. Автором розглядаються передумови виникнення багатоквартирної забудови у сільській місцевості. Аналізуються проекти сільського житла 20-30-х років ХХ ст., зокрема конкурсні та реалізовані проекти комун, та вплив ідей комунізму на розвиток багатоквартирного житла у середовищі українського села.

Ключові слова: багатоквартирний житловий будинок, комуна, сільська місцевість, експериментально-показові села, безсадибна забудова

Проблеми. На перший погляд, багатоквартирні будівлі незвичні для села. Проте сьогодні в сільській місцевості, особливо приміських сіл, проводиться будівництво не лише індивідуального житла, але й багатоквартирного. Постає питання: які передумови та причини сприяли такому будівництву.

Стан дослідженості. Питання розвитку українського села в різні часи цікавили багатьох вчених. Зокрема, проблеми функціональної структури сільського будинку досліджували В. Самойлович, П. Юрченко, З. Моїсеєнко та ін. Розвиток житлового сільського середовища радянського періоду досліджували Ю. Хохол, Л. Хохол, В. Калмикова та ін. Сільське садибне житло Західного Поділля – сфера зацікавлення О. Колодрубської, Львівщини – Л. Гнесь, а Східного Поділля – В. Смоляка. Планування сільських поселень розглядається у працях І. Віншу, М. Кончукова, В. Новікова, А. Степанюка, С. Соколова, Ю. Соломіна. Проте актуальність теми розвитку багатородинного житла у сільській місцевості викликала потребу дослідити цю проблематику.

Завдання. Метою даного дослідження є аналіз ідей та прообразів багатородинного житла у сільській місцевості.

Поставлена мета обумовила виконання таких завдань:

- дослідити історію виникнення та прообрази багатоквартирного житла у середовищі українського села;
- проаналізувати прообрази багатоквартирного житла у сільській місцевості радянської доби;
- виявити генезу та сучасні тенденції будівництва багатоквартирного житла та його перспективні напрями розвитку.

Виклад основного матеріалу. Українське село впродовж віків зберігало свій традиційний вигляд. Основу сільської забудови становила садиба. Щодо сільського житла, то воно формувалось століттями і якнайкраще враховувало особливості клімату, побуту та умов сільськогосподарського виробництва [3; 9]. Проте на початку ХХ ст. після Жовтневої революції суспільство пережило значну трансформацію, яка вплинула і на середовище українського села. Поступово змінювалась планувальна структура, побут, виробництво, навіть саме житло зазнало значних трансформацій.

Під впливом нової ідеології проєтні конкурси та сільськогосподарські виставки 20-х років ХХ ст. намагались подати пропозиції щодо шляхів розвиватку села, зокрема і сільського житла. Сільськогосподарська виставка 1923 р. представила найновіші можливості архітектури та будівництва на той час. У розділі «Село», зокрема, у частинах «Сучасне село», «Нове село» було представлено архітектурні пропозиції для житла, нових дворів у різних регіонах СРСР, будинок селянина тощо [1; 6].

Новими та сміливими для тогочасного села були проєкти комун. Відповідно до постулатів комунізму архітектори шукали кардинально нові вирішення житла для селян. Згідно нової ідеології, на противагу однородинній, існуючій садибній забудові, архітектори почали розробляти житлові будинки-комуни. Ці споруди поєднують у собі житлові та громадські функції (побутове обслуговування, організація дозвілля). Нерідко в комунах передбачались їдальня, пекарня, пральня, дитячий садок, амбулаторія, клуб, бібліотека, перукарня, лазня, шевська та кравецька майстерні [5, с. 26–28]. Селянам прагнули демонструвати цікавіше соціально-громадське життя, яке пропонує нова доба комунізму порівняно з традиційним побутом селянина. У проєкті житла для комун (рис. 1) було передбачено окремо квартири для сімей з трьох, чотирьох та п'яти осіб зі спільним входом на 2 квартири. Квартири мали зв'язок

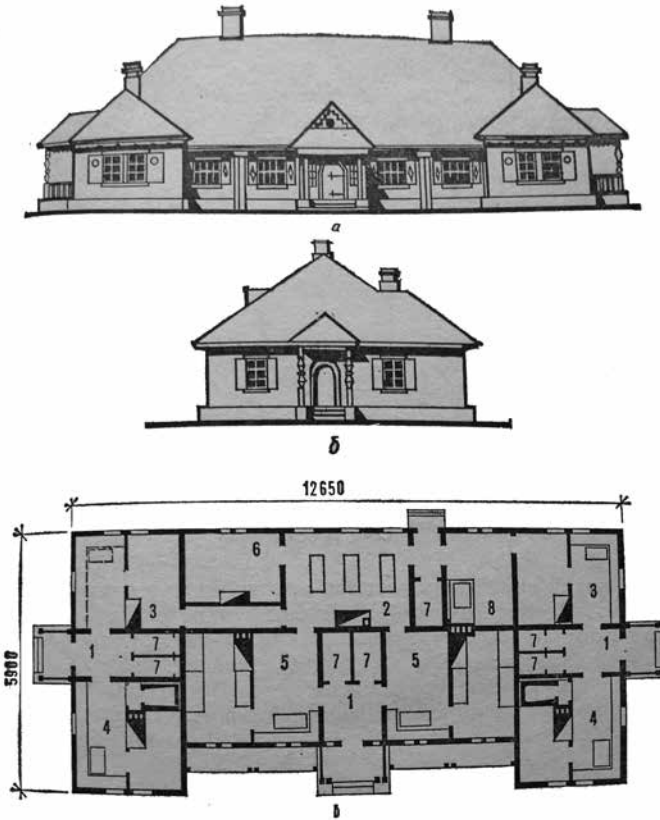

Рис. 1. Проект колективного житлового будинку комуни 1923 р. (фасади та план будинку).
 Автор: Д. Дяченко. 1 – сіни, 2 – їдальня, 3 – приміщення для сім'ї з 3 чол., 4 – те саме для 4-х, 5 – для п'яти, 6 – приміщення для парубків, 7 – кімрка, 8 – пекарня [5]

з їдальнею та пекарнею. У плані комун не передбачались окремі кухні, відсутні санвузли та ванні кімнати.

Дещо іншим є проект (рис. 2), у якому передбачено проживання сімей в окремих кімнатах зі спільним коридором. Для дітей передбачені окремі спальні (на 20 дітей) та навчально-ігрові приміщення. У плані дитячі житлові кімнати були ізольованими від житла дорослих. Таке вирішення пропагувало нові ідеї у поняття сім'ї. Між дитячими та житловими приміщеннями розташована їдальня та кухня. В їдальні передбачено

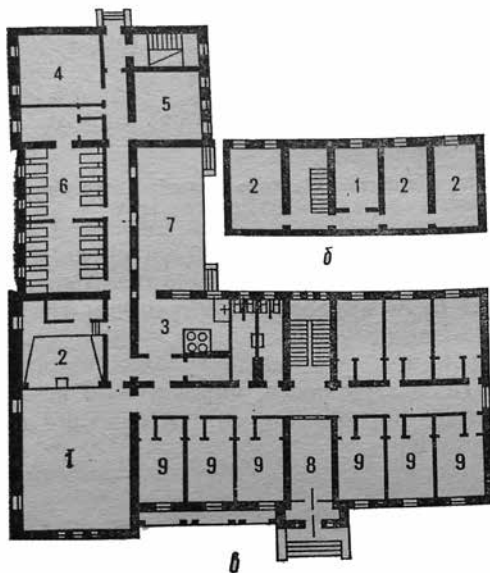

Рис. 2. Проект колективного житла для комуні, 1925 р. (фасад та план будівлі). Автор: Д. Дяченко.
 1 – їдальня, 2 – сцена, 3 – кухня, 4 – група для дітей, 5 – клас, 6 – дитяча спальня, 7 – веранда,
 8 – сіни, 9 – житлова кімната [5]

влаштування сцени для проведення культурних та відпочинкових подій. Ці та інші моменти не були властивими для традиційного житла селянина.

Конкурсні проекти комун 20-30 років мали традиційні фасади, що імітували селянські хати. Зокрема проекти розроблені архітектором Д. Дяченком, уміло поєднали традиційне декорування з масштабами та плануванням нового житла (рис. 1, 2). Проте ці розробки не набули широкого втілення, оскільки споруди комун не відповідали традиційному способу життя селян.

Яскравим зразком реалізованого проекту комуні є «Здобуток Жовтня» (рис. 3) на Черкащині (автор: Ф. Дубковецький, у 1928–29 рр.). Це двоповерховий будинок коридорного типу який містив 46 житлових кімнат, а також дитячий садок-ясла, клуб, їдальню, кухню та пекарню. Усі громадські приміщення розміщувались на першому поверсі, житлові частково на першому та на другому. Середня площа житлової кімнати сягала 15 кв. м. Таке приміщення розраховувалося для малої

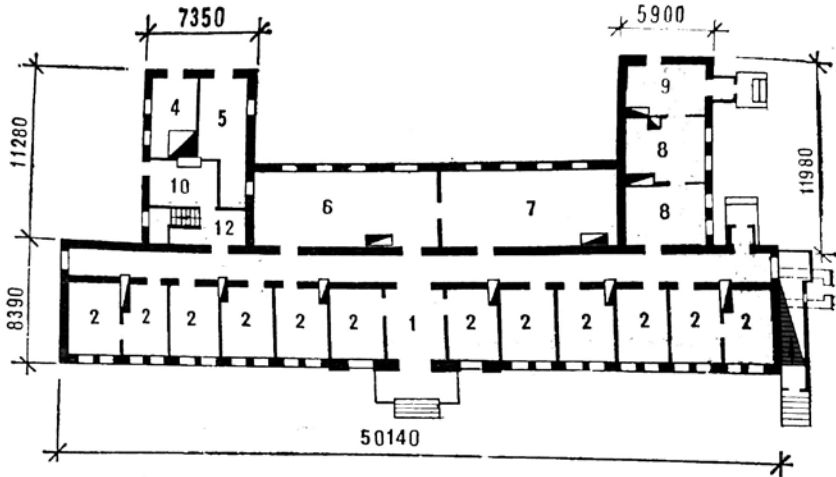

Рис. 3. Житловий будинок у комуні «Здобуток Жовтня» (обміри Ю. Хохла).

План 1-го поверху: 1 – вестибюль, 2 – житлова кімната, 3 – коридор, 4 – пекарня, 5 – кухня, 6 – їдальня, 7 – клуб, 8 – дитячий садок, 9 – кухня дитячого садка, 10 – сіни, 11 – вхід у підвал, 12 – сходи [5, 28]

родини. Для великих сімей пропонувались дві житлові кімнати. Частина житла використовувалась як гуртожиток для молоді. Дитячий сад-ясла розміщувався у двох групових кімнатах площею по 18–20 кв. м, до яких прилягала невелика кухня [5, с. 28–29].

Житло комун можна вважати експериментом втілення ідей комунізму, своєрідним прообразом багатоквартирного житла в архітектурі українського села. Проте схожі проекти не набули поширення, адже вони ламали традиційний спосіб сільського життя та пропагували надто радикальні для тодішнього селянина ідеї, знищуючи тим самим селянина-господаря. Ці ідеї навіть на сьогодні є досить парадоксальними. Принципи, за яким вони будувались, комуні надумані, а тому незручні для реалізації.

Схожий підхід до розвитку багатоквартирного житла у сільській місцевості притаманний для 60-70-х років ХХ століття, у період планування експериментально-показових сіл, основною метою яких була ліквідація «малоперспективних» поселень та створення у нових селах умов для розвитку міського побуту. В експериментально-показових селах багатородинне житло для молодих спеціалістів та інтелігенції імітувало планування міських будинків, зокрема, у типовій квартирі кухні проектували малих розмірів, не передбачалося достатніх площ допоміжних приміщень, відсутні комори для зберігання продуктів і робочого одягу тощо [4, с. 49]. Сучасні дослідження, які проводились у селі Вузлове продемонстрували, що самі мешканці на власному досвіді переконались у недоліках квартир міського типу, а тому прагнуть змінити їх на зручніші для сільського побуту [2]. Тому навіть за часів СРСР такі розробки не набули подальшого розвитку.

Проте такий тип житла на сьогодні існує здебільшого у селах, наближених до великих міст. Для прикладу існують цілі квартали багатоквартирної забудови у с. Давидів Львівської обл. З одного боку така забудова не є властивою для села, проте такий урбаністичний підхід до розвитку житла на селі формує новий спосіб життя для його мешканців, трансформує село та створює новий його краєобраз, побут та архітектуру, а тому потребує подальшого дослідження.

Висновки

- Багатоквартирні будинки у середовищі українського села спричинили зміни в суспільній та політичній сфері, що відбулися на поч. ХХ ст.
- Однією з найрадикальніших ідей того часу були пропозиції щодо облаштування комун, які нівелювали сімейний побут та поєднували громадської простір з житловим. Будинки комун можна вважати прообразами багатоквартирного житла. Проте такі проекти не набули поширення, адже пропагували чужі для тодішнього селянина цінності.
- Ідеї багатоквартирного житла на селі архітектори повертались і на зламі 60 та 70-х років у проектуванні експериментально-показових сіл, проте багатоквартирні будинки, що розроблялись у той час були міського типу, а тому зручними для сільського побуту.
- Багатоквартирні будівлі у сільській місцевості, неподалік від великих міст, існують та будуються і сьогодні. Такі будинки формують нове середовище українського села.

Отже, ця тема і на сьогодні є актуальною, а тому потребує подальшого дослідження.

Література:

1. Виншу И. Архитектурно-планировочная организация сельских населенных пунктов / И. Виншу. — М.: Стройиздат, 1986. — 279 с.
2. Гнесь Л. Тенденції та закономірності еволюційних трансформацій житлової забудови експериментального села Вузлове останньої чверті ХХ — початку ХХІ століття, — Вісник. Архітектура і сільськогосподарське буд-во. — 2010 ЛНАУ №11, ст. 122-131
3. Калмыкова В. История архитектуры советского села / В. Н. Калмыкова. — М.: ВО «АГРОПРОМИЗДАТ», 1991. — 191 с.
4. Степанюк А. В. Архітектурно-планувальна реконструкція центральних сіл первинної системи розселення / А. В. Степанюк. — Львів : НВФ «Українські технології», 2012. — 272 с.
5. Хохол Ю. Історія архітектури українського села: Радянський період / Ю. Хохол, Л. Хохол. — К.: Урожай, 1994. — 192 с.

Annotation. The article highlights preconditions of the early rural apartment housing. It examines the rural housing designs of 1920-30s, in particular its competition models and materialized designs of communes as well as the communist ideology impact upon the development of apartment housing in Ukrainian rural settlements.

Keywords: residential apartment, house, commune, rural locality, experimental and model villages, housing system without estates

Аннотация. Автором рассматриваются предпосылки возникновения многоквартирной застройки в сельской местности. Анализируются проекты сельского жилья 20-30-х годов. XX в., В частности конкурсные и реализованы проекты коммун, и влияние идей коммунизма на развитие многоквартирного жилья в среде украинского села.

Ключевые слова: многоквартирный жилой дом, коммуна, сельская местность, экспериментально-показательные деревни, безусадбная застройка